

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1983/84:5

om medbestämmandefrågor m. m.

I betänkandet behandlas dels regeringens skrivelse 1982/83:176 om de kommunalanställdas förhandlingsrätt, dels 16 motioner om medbestämmandefrågor m. m. Motionerna väcktes under allmänna motionstiden 1983.

Sammanfattning

Inledningsvis behandlar utskottet vpk:s motion 1982/83:1057 i vilken yrkas så omfattande förändringar av nuvarande lagstiftning att ett helt nytt arbetsrättsligt system skulle bli följden om de genomfördes. Utskottet avstyrker dessa förslag. Vpk reserverar sig för bifall till partimotionen.

Utskottet avstyrker även krav i motion 1982/83:181 av Nic Grönvall (m) om en precisering av arbetstagarbegreppet. Ett skäl härtill är att utskottet vill att medbestämmandelagen (MBL) skall ha ett vidsträckt tillämpningsområde. I det här sammanhanget behandlas också motion 1982/83:2178 av Ingemar Eliasson (fp) och Jan-Erik Wikström (fp) om ökat utrymme för ideella insatser inom den offentliga sektorn. Utskottet är positivt till sådana insatser men menar att eventuella problem i sammanhanget bör kunna lösas genom avtal mellan parterna. Motionen avstyrks.

I tre motioner behandlas medbestämmandets utformning i mindre företag. Det gäller motion 1982/83:182 av Nic Grönvall (m), 1982/83:1636 av Alf Wennerfors m. fl. (m) och 1982/83:2063 av Olof Johansson m. fl. (c). Utskottet avvisar tankar på lagstiftning som syftar till att arbetstagarnas rätt till medbestämmande skall utövas i en viss form. Det måste ankomma på arbetsmarknadens parter att avtalsvägen ange de lämpliga formerna för förhandling och information. I sammanhanget erinrar utskottet också om att medbestämmandets utformning vid mindre företag tas upp i utvecklingsavtalet mellan SAF och LO/PTK. Motionerna avstyrks. Moderata samlingspartiets och centerpartiets representanter i utskottet reserverar sig på denna punkt.

Den negativa föreningsrätten, dvs. rätten att stå utanför en organisation, tas upp i motion 1982/83:667 av Allan Åkerlind (m) och Gullan Lindblad (m) samt motion 1982/83:1522 av Erik Hovhammar m. fl. (m, c och fp). Nära anknytning härtill har ett yrkande av Görel Bohlin (m) i motion 1982/83:656 om förbud mot organisationsklausuler. Utskottet anser att negativ föreningsrätt och förbud mot organisationsklausuler skulle inkräkta på avtalsfriheten och avstyrker motionerna. Moderata samlingspartiets representanter i utskottet reserverar sig.

Avstyrkande från utskottet och reservation från moderata samlingspartiet är slutresultatet även i behandlingen av yrkanden rörande facklig vetorätt vid entreprenader i motionerna 1982/83:1636 av Alf Wennerfors m. fl. (m) och 1982/83:1523 av Erik Hovhammar (m).

Begränsningar i rätten att använda blockad som stridsåtgärd tas upp i flera motioner. Alf Wennerfors m. fl. (m) föreslår i motion 1982/83:1636 dels generell begränsning i blockadrätten, dels förbud mot blockad av enmansföretag. Det senare yrkandet återfinns även i motion 1982/83:1525 av Marianne Karlsson m. fl. (c och m) och motion 1982/83:2063 av Olof Johansson m. fl. (c). Erik Hovhammar m. fl. (m, c, fp) yrkar i motion 1982/83:1521 förbud mot blockad av företag som inte har fackligt anslutna och som vägrar teckna avtal. Utskottet föreslår att riksdagen skall avslå motionerna. Utskottet menar att den särskilda kartläggning av stridsåtgärderna som på regeringens uppdrag pågår bör avvaktas innan riksdagen tar upp till behandling här aktuella yrkanden. Reservationer har avlämnats av moderata samlingspartiet och av centerpartiet. I sammanhanget avstyrker utskottet även ett krav i motion 1982/83:2145 av Thorbjörn Fäldin m. fl. (c) om redovisning av konfliktbidrag.

Rolf Clarkson (m) och Per-Richard Molén (m) föreslår i motion 1982/83:1511 en analys av skadestånd enligt den arbetsrättsliga lagstiftningen. Utskottet avstyrker motionen, och moderata samlingspartiet reserverar sig mot detta.

Formerna för medbestämmandet vid politiska beslut i både stat och kommun behandlas i tre motioner. Det gäller 1982/83:1127 av Thorbjörn Fäldin m. fl. (c), 1982/83:1636 av Alf Wennerfors m. fl. (m) och 1982/83:2063 av Olof Johansson m. fl. (c). Utskottet delar den uppfattning som förs fram i regeringens skrivelse 1982/83:176 i vilken anförs att eventuella problem när det gäller gränsdragningen mellan de anställdas medbestämmanderätt och den politiska demokratin bör lösas avtalsvägen. Det gäller enligt utskottets mening såväl för den kommunala som den statliga sektorn. Motionerna avstyrks. Moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet har reserverat sig mot utskottets ställningstagande.

Ändringar av medbestämmandets utformning i kanslihuset krävs i motion 1982/83:1538 av Knut Wachtmeister (m) och i motion 1982/83:2063 av Olof Johansson m. fl. (c). Motionerna avstyrks av utskottet med hänvisning till bl. a. ett redan igångsatt översynsarbete. Moderata samlingspartiets och centerpartiets ledamöter i utskottet reserverar sig mot detta.

Slutligen avstyrker utskottet yrkanden i motion 1982/83:2063 av Olof Johansson m. fl. (c) om inskränkningar i de statligt anställdas medbestämmande vid tillsättning av chefer. Moderata samlingspartiet och centerpartiet reserverar sig till förmån för motionen.

Motionerna

1982/83:181 av Nic Grönvall (m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag om tillägg till eller ändring i lagstiftningen i syfte att inom olika rättsområden precisera "arbetstagarbegreppet".

1982/83:182 av Nic Grönvall (m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer att motionen överlämnas till arbetsrättskommittén för övervägande och förslag.

1982/83:656 av Görel Bohlin (m)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar sig för att organisationsklausuler i fackliga avtal ej bör förekomma då de i praktiken inskränker föreningsfriheten och individens fri- och rättigheter.

1982/83:667 av Allan Åkerlind (m) och Gullan Lindblad (m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om införande av negativ föreningsrätt.

1982/83:1057 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas

1. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag som innebär

a) att arbetsmarknadslagarna tillförs följande demokratiska rättigheter för fackförening:

dels utvidgad förhandlingsrätt och informationsrätt i alla frågor utan undantag, att gälla även på koncernnivå,

dels lagstadgad strejkrätt för lokal och central fackförening,

dels vetorätt för fackförening i följande frågor: företagsnedläggelser, rationaliseringar, avskedande och omplaceringar, i alla entreprenadfrågor, i data- och teknikfrågor samt arbetsorganisationsfrågor,

b) att inga strejkskadestånd skall kunna utdömas och därmed fredspliktsbestämmelserna i lagen utmönstras,

c) att deltagande i strejk aldrig får utgöra saklig grund för avskedande,

d) att facklig organisation och dess förtroendevalda skall ha rätt att solidarisera sig med strejkande utan påföljder eller hinder i lagstiftningen,

e) att rätten att tillgripa lockout upphör och att arbetsköparnas möjlighet att använda lockout som ekonomiskt påtryckningsmedel omöjliggörs,

f) att de anställda och deras fackliga organisationer skall ha rätt till politisk verksamhet på arbetsplatsen,

g) att fackföreningarna skall ha rätt till internationella solidaritetsaktioner utan begränsningar.

Yrkande 2 behandlas i betänkandet AU 1983/84:4.

1982/83:1127 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c)

I motionen yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen

anförs rörande MBL i kommunerna.

Yrkande 1–5 har behandlats av konstitutionsutskottet.

1982/83:1511 av Rolf Clarkson (m) och Per-Richard Molén (m)

I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen utreder frågan om missbruk av skadeståndsmöjligheterna i den arbetsrättsliga lagstiftningen.

1982/83:1521 av Erik Hovhammar m. fl. (m,c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till förbud mot blockad av företag där det inte finns någon fackligt ansluten, för dess vägran att teckna avtal separat eller via arbetsgivarorganisation.

1982/83:1522 av Erik Hovhammar m. fl. (m,c,fp)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till lagstadgad negativ föreningsrätt.

1982/83:1523 av Erik Hovhammar m. fl. (m,c,fp)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om sådana ändringar i 39 § medbestämmandelagen att arbetstagarorganisation inte ges möjlighet att utestänga företag utan kollektivavtal/separatavtal från att konkurrera om entreprenader på "lika villkor".

1982/83:1525 av Marianne Karlsson m. fl. (c, m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag om förbud mot blockad av enmansföretag för dess vägran att teckna avtal separat eller via arbetsgivarorganisation.

1982/83:1538 av Knut Wachtmeister (m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om en översyn av medbestämmandelagen syftande till en minimering av regeringens skyldighet att MBL-förhandla.

1982/83:1636 av Alf Wennerfors m. fl. (m)

I motionen yrkas

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförs om representation för arbetstagare vid fullgörande av förhandlings- och informationsskyldighet enligt medbestämmandelagen,

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförs om facklig vetorätt vid entreprenader,

3. att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om förslag till lag som förbjuder blockad mot enmansföretag,

4. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till begränsning av facklig organisations rätt att genomföra blockad mot företag enligt vad som anförs i motionen,

5. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en översyn av tillämpningen av medbestämmandelagen i statsförvaltningen i syfte att begränsa denna enligt vad som anförs i motionen.

Yrkandena 6–9 behandlas i betänkandet AU 1983/84:3 och yrkande 10 i betänkandet AU 1983/84:2.

1982/83:2063 av Olof Johansson m. fl. (c)

I motionen yrkas

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om utredning angående medbestämmandelagens tillämpning på den offentliga sektorn m. m.,

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om MBL-verksamheten i regeringskansliet och de pågående trygghetsavtalsförhandlingarna,

3. att riksdagen beslutar att uttala att chefer inom den offentliga sektorn kan tillsättas enbart efter information till de anställdas organisationer i enlighet med det anförda,

4. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om sådan ändring av MBL i små företag att förhandlingarna kan slutföras direkt med de anställda,

5. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till sådan ändring av arbetsrättslagstiftningen att enmans- och familjeföretagare utan anställd personal ej kan omfattas av sådan stridsåtgärd som i dag kan förekomma mot icke avtalsbundna företag i enlighet med vad som anförts i motionen.

1982/83:2145 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c)

I motionen yrkas

1. att riksdagen beslutar begära att regeringen framlägger en redovisning av de konfliktbidrag som betalas ut av fackföreningar och arbetsgivarorganisationer och storleken av dessa i förhållande till de sammanlagda medlemsavgifterna.

Yrkande 2 har behandlats i betänkandet AU 1982/83:21.

Motiveringen till yrkandena återfinns i motion 1982/83:2140.

1982/83:2178 av Ingemar Eliasson (fp) och Jan-Erik Wikström (fp)

I motionen yrkas

1. att riksdagen uttalar att ökat utrymme bör ges för ideella insatser i offentlig verksamhet såsom inom skolan och vårdsektorn.

Motiveringen till yrkandet återfinns i motion 1982/83:2177.

Yrkande 2 har behandlats av finansutskottet.

Regeringens skrivelse 1982/83:176

I skrivelsen bereder regeringen riksdagen tillfälle att ta del av vad som anförs om de kommunalanställdas förhandlingsrätt.

Utskottet

Inledning

Utskottet behandlar i detta betänkande dels 16 motioner som väckts under allmänna motionstiden 1982 om medbestämmandefrågor m. m., dels regeringens skrivelse 1982/83:176 om de kommunalanställdas förhandlingsrätt.

1970-talet präglades av ett genomgripande reformarbete på det arbetsrättsliga området. Flera nya lagar antogs som sammantaget innebär betydelsefulla förändringar av förhållandena i arbetslivet. Här kan nämnas lagen om anställningsskydd (1982:80), medbestämmandelagen (1976:580), lagen om offentlig anställning (1976:600), förtroendemannalagen (1974:358), arbetsmiljölagen (1977:1160) och jämställdhetslagen (1979:1118).

Lagen om medbestämmande i arbetslivet antogs av riksdagen våren 1976 och trädde i kraft den 1 januari 1977.

Medbestämmandelagen (MBL) innehåller i huvudsak två grupper av regler. Den ena gruppen har hämtats från den tidigare s. k. arbetsfredslagstiftningen, dvs. lagarna från 1920- och 1930-talen om medling i arbetstvister, om kollektivavtal och om förenings- och förhandlingsrätt. Huvuddelen av bestämmelserna i dessa lagar har med vissa tillägg och förändringar förts över till MBL. Den andra gruppen regler i MBL hör till det år 1976 införda regelsystemet om arbetstagarnas medbestämmanderätt. Hit hör reglerna om förstärkt förhandlingsrätt och om rätt till information samt vidare regler för medbestämmande genom avtal, bestämmanderätt vid tvist om tolkning av avtal (tolkningsföreträde) och facklig vetorätt i vissa fall. Bland tilläggen till de äldre bestämmelserna kan nämnas nya regler om överläggningar vid arbetstagares olovliga stridsåtgärder, delvis nya skadestandsregler och nya regler om tvisteförhandling och rättegång.

För att bl. a. följa introduktionen och tillämpningen av den nya medbestämmandelagstiftningen tillsattes en särskild kommitté, nya arbetsrättskommittén. Kommittén avlämnade i december 1982 sitt slutbetänkande (SOU 1982:60) MBL i utveckling. I betänkandet görs en genomgång av vissa mera allmänt diskuterade inslag i MBL rörande bl. a. förhandlingsrätt och rätt till information i koncerner, tillämpningen av MBL inom den offentliga sektorn, regler för vetorätt, stridsåtgärder på arbetsmarknaden och negativ föreningsrätt. Kommittén har emellertid i huvudsak avstått från att lägga förslag till ändringar i och tillägg till MBL. Utskottet kommer i det följande i anslutning till vissa motionsyrkanden att kortfattat redovisa kommitténs överväganden på här aktuella punkter.

En avsikt med MBL var att den utveckling mot ett vidgat inflytande för arbetstagarna som grundlagts genom lagens nya regler skulle föras vidare genom avtal. Arbetsmarknadens parter skulle själva finna både de former för medbestämmandet som passade dem bäst och de sakområden för den fortsatta utvecklingen som tedde sig mest angelägna. Lagen skulle ange

utgångspunkterna för en fortsatt självständig utveckling i dess anda.

Sedan MBL antogs har ett tiotal centrala medbestämmandeavtal träffats, först på det statliga området (MBA-S) år 1978 och senast genom det s. k. utvecklingsavtalet mellan SAF och LO/PTK våren 1982. Sedan utvecklingsavtalet träffats saknas medbestämmandeavtal endast för vissa mindre områden av arbetsmarknaden.

I detta sammanhang kan nämnas att en särskild beredningsgrupp för arbetsrättsliga frågor har tillsatts i arbetsmarknadsdepartementet.

Utskottet tar i det följande först upp yrkanden som kräver ändringar i MBL av stor omfattning och principiell innebörd och går därefter över till att behandla yrkanden om ändringar på enskilda punkter i lagstiftningen.

Ett nytt arbetsrättsligt system

Vpk framhåller i partimotion 1057 att partiet är kritiskt mot begreppet medbestämmande och begär förändringar i gällande lagstiftning som innebär ett *nytt arbetsrättsligt system*. Vpk anför att kapitalister och lönarbetare har oförenliga klassintressen. De kan enligt motionen inte bestämma gemensamt. Däremot kan facket genom självständig kamp tvinga fram eftergifter av arbetsgivarna och påverka deras beslut. Den kamplinje vpk företrädar förutsätter andra begrepp än medbestämmande och medansvar. För att de anställda skall kunna hävda sina intressen i dagskampen och kampen för långsiktiga mål behövs rättighetslagar som innebär

- utvidgad förhandlingsrätt och informationsrätt i alla frågor utan undantag att gälla även på koncernnivå,
- lagstadgad strejkrätt för lokal och central fackförening,
- vetorätt för fackförening vid företagsnedläggelser, rationaliseringar, avskedanden och omplaceringar, i alla entreprenadfrågor, i data- och teknikfrågor samt arbetsorganisationsfrågor,
- forskare som anlitas av central eller lokal facklig organisation skall ha fritt tillträde till arbetsplatsen.

I motion 1057 krävs vidare

- att inga strejkskadestånd skall kunna utdömas och att därmed fredspliktsbestämmelserna i lagen utmönstras,
- att deltagande i strejk aldrig får utgöra saklig grund för avskedande,
- att facklig organisation och dess förtroendevalda skall ha rätt att solidarisera sig med strejkande utan påföljder eller hinder i lagstiftningen,
- att rätten att tillgripa lockout upphör och att arbetsgivarnas möjlighet att använda lockout som ekonomiskt påtryckningsmedel omöjliggörs,
- att de anställda och deras fackliga organisationer skall ha rätt till politisk verksamhet på arbetsplatsen,
- att fackföreningarna skall ha rätt till internationella solidaritetsaktioner utan begränsningar.

Vpk har alltsedan beslutet om MBL varit starkt kritiskt mot medbestämmandereformen och följt upp sin kritik med att lägga fram förslag till ändringar av samma slag som föreslås också i år. Utskottet kan liksom tidigare år inte ställa sig bakom förslagen. Dessa skulle sammantagna medföra en långtgående omgestaltning av det rättsliga system som har fungerat på den svenska arbetsmarknaden sedan mer än ett halvt sekel.

Vad nu sagts hindrar inte att det finns enskildheter i förslagen som utskottet hyser sympatier för. Dit hör rätten för forskare att få tillträde till arbetsplatserna. Samtidigt bör konstateras att det visat sig möjligt att reglera denna fråga i medbestämmandeavtalen. Det kan dessutom tilläggas att en del av de frågor som vpk tar upp i sin motion behandlas, enligt vad utskottet inhämtat, i den tidigare nämnda beredningsgruppen för arbetsrättsliga frågor inom arbetsmarknadsdepartementet. Detta gäller t. ex. frågan om skadestånd vid brott mot reglerna om fredsplikt i samband med kollektivavtal.

Mot bakgrund av vad utskottet har anfört avstyrks motion 1057.

Arbetstagarbegreppet

En central fråga i MBL är definitionen av arbetstagare.

Enligt motion 181 av Nic Grönvall (m) har arbetsdomstolen i den rättspraxis som utvecklats givit arbetstagarbegreppet ett innehåll som inte kunde förutses då den nya arbetsrätten tillskapades. Vidare framhålls att arbetstagarbegreppet har stor betydelse även utanför arbetsrättens område och föreslås att regeringen skall lägga fram förslag om tillägg eller ändring i lagstiftningen i syfte att precisera arbetstagarbegreppet.

Begreppet arbetstagare definieras inte i MBL bortsett från att 1 § ger en tilläggsföreskrift om att s. k. beroende uppdragstagare i MBL:s mening jämställs med arbetstagare. Med arbetsgivare och arbetstagare åsyftar lagen dem som är arbetsgivare och arbetstagare i civilrättslig mening. I förarbetena till lagen (prop. 1975/76:105, bil. 1) angavs vissa grundläggande förutsättningar som måste vara uppfyllda för att ett arbetstagarförhållande i civilrättslig mening skall anses föreligga. Förhållandet mellan parterna skall vara grundat på avtal. Avtalet skall gå ut på att ena parten skall presterar arbete för den andra partens räkning, och den part som åtar sig att presterar arbete skall själv delta i detta. Det civilrättsliga arbetstagarbegreppets innehåll i övrigt bestäms i rättstillämpningen. MBL avsågs inte medföra någon principiell rubbning av den dåvarande rättstillämpningen när det gäller det civilrättsliga arbetstagarbegreppet. Ett drag hos denna rättstillämpning beskrivs som en fortgående utveckling mot en mer vidsträckt tillämpning av begreppet. Det anfördes i propositionen att denna utveckling är önskvärd och att den också hade stöd i förarbetena till 1974 års lag om anställningsskydd (prop. 1973:129).

Utskottet gör samma bedömning som gjordes vid tillkomsten av MBL. Det är väsentligt att lagstiftningen om föreningsrätt, förhandlingsrätt och kollek-

tivavtal, med dess centrala betydelse för ordnade förhållanden på arbetsmarknaden, har ett vidsträckt tillämpningsområde. De preciseringar av arbetstagarbegreppet som efterfrågas i motion 181 skulle leda till att MBL:s tillämpningsområde minskas, vilket utskottet inte kan acceptera. Utskottet vill tillägga att i många av de fall där begreppets innebörd varit på tal, t. ex. beträffande elevers medverkan i skolan och föräldrars medverkan på daghem, har det inte i första hand varit fråga om lagtolkning utan i stället om tolkning av kollektivavtal. Med det anförda avstyrker utskottet motion 181.

En fråga med anknytning till arbetstagarbegreppet tas upp också i motion 2178 av Ingemar Eliasson (fp) och Jan-Erik Wikström (fp), nämligen *ideella insatser inom offentlig sektor*. Det anføres i motionen att för medlemmarna i ideella organisationer och kristna samfund är det naturligt att stödja sin organisations strävanden både genom frivilliga bidrag och genom att utan betalning eller mot ringa ersättning utföra arbete i organisationens tjänst. Den senare typen av insatser kommer enligt motionärerna stundom i konflikt med vad som uppfattas vara de fackliga organisationernas självklara uppgift, nämligen att se till att inte medlemmarnas arbetsuppgifter övertas av andra på villkor som försvagar de fackligt anslutnas ställning på arbetsmarknaden. Som exempel nämns i motionen yngre medlemmars arbete vid de kristna samfundens sommargårdar och andra fritids- och semesteranläggningar i de ideella folkrörelsernas ägo samt elevernas medverkan i vissa enklare sysslor av praktisk karaktär inom skolan. För att undanröja konflikter i det senare fallet föreslås i motionen att riktlinjer utarbetas för elevernas möjligheter att ta ansvar för vissa arbetsuppgifter i skolmiljön och för likartade situationer i andra verksamheter för vilka kommuner och landsting har direkt eller indirekt inflytande. Det framhålls vidare att dessa riktlinjer bör ta sin utgångspunkt i uppfattningen att det är positivt om medborgarna personligen kan ta ansvar för uppgifter också inom den offentliga sektorn.

Utskottet ser liksom motionärerna positivt på personligt engagemang och ideella insatser när det gäller uppgifter inom den offentliga sektorn. Utskottet vill i sammanhanget särskilt peka på den roll folkrörelserna kan spela. Särskilda riktlinjer som beslutas av riksdagen för att skapa ökat utrymme för ideella insatser inom den offentliga sektorn behövs emellertid inte enligt utskottets mening. Här aktuella frågor bör kunna lösas genom avtal mellan parterna. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motion 2178 i denna del.

Medbestämmande på lokal nivå

I tre motioner behandlas *medbestämmandets utformning i mindre företag* och yrkas att dessa företag skall undantas från medbestämmandelagen eller att medbestämmandet skall ges en särskild utformning. I motion 1636 av Alf Wennerfors m. fl. (m) anføres att på många små arbetsplatser representeras de anställda av en facklig ombudsman som inte har anknytning till det egna

företaget. Det framhålls som ytterst angeläget att den översyn som pågår av arbetsrättslagstiftningen och den arbetsrätt som kan komma att avtalas mellan parterna leder till att lagens grundläggande mål nås, nämligen att ge ett ökat inflytande åt de direkt berörda på arbetsplatsen även i de små företag där inte fackklubb eller facklig förtroendeman är utsedd. Även Olof Johansson m. fl. (c) tar i motion 2063 upp frågan om medbestämmandets utformning i de mindre företagen. I motionen begärs en ändring av lagen som syftar till att MBL-förhandlingar i små företag kan slutföras direkt med de anställda. Det föreslås vidare att arbetstagare som tillhör arbetsgivarens familj skall undantas från MBL. Därmed skulle enligt motionen i realiteten alla egenföretagare komma att undantas, och dessutom skulle undantagsreglerna i lagen om anställningsskydd och i MBL parallellställas.

Motion 182 av Nic Grönvall (m) tar likaså sin utgångspunkt i förhållandena inom de mindre företagen. Det anförs i motionen att erfarenheterna från arbetslivet, främst från små och medelstora företag, visar att medbestämmandet kan utvecklas till en rik och varierande kraftkälla om ansvaret för utformningen av medbestämmandet överlämnas till arbetsgivarparten och arbetstagarparten inom företagets ram. Motionären anser att det borde vara möjligt att utveckla företagsbaserade bestämmandeformer som innebär att avtal kan träffas mellan arbetstagare och arbetsgivare om hur företaget skall förvaltas, vilka mål som skall uppnås med företagets förvaltning och under vilka övriga omständigheter företagets rörelse skall bedrivas.

Utskottet konstaterar att frågan om medbestämmandets utformning på arbetsplatsen behandlades utförligt vid tillkomsten av MBL. Det framhölls därvid att det borde vara en uppgift för parterna att träffa överenskommelse om lämpliga former för förhandling och information enligt MBL samt att utformningen borde göras med tanke på även de mindre företagen. Det är utskottets uppfattning att den lokala förankringen av medbestämmandet tillmäts stor betydelse både på fackligt håll och på arbetsgiversidan, även om utgångspunkterna för argumentationen skiljer sig åt.

Nya arbetsrättskommittén redovisar i sitt tidigare nämnda betänkande en enkätundersökning om utformningen av det lokala medbestämmandet i 15 fackliga organisationer. Undersökningen visar bl. a. att i de fall det inte finns någon fackklubb vid ett företag är det ofta avdelningen som är den fackliga parten i frågor som rör MBL. Det framgår också att man i allmänhet försökt anknyta medbestämmandet till arbetsplatsen genom att utse särskilda ombud. Från åtskilliga håll har betonats att skapandet och upprätthållandet av en organisation med kontaktombud eller liknande är mycket tids- och kostnadskrävande. Några förbund har uttalat att man inte kan nå någon verklig framgång på detta område utan stöd av en reformerad förtroendemannalagstiftning och utan de vidgade resurser som en sådan skulle kunna medföra. Kommittén hänvisar i sammanhanget till sitt tidigare förslag (Ds A 1977:4) om s. k. regionala förtroendemen till stöd för den lokala fackliga verksamheten på i första hand de mindre arbetsplatserna. Enligt vad

utskottet har inhämtat bereds detta förslag f. n. av arbetsmarknadsdepartementets särskilda beredningsgrupp för arbetsrättsliga frågor.

Utskottet vill också erinra om att medbestämmandets utformning på lokal nivå tas upp i flera avtal, senast i utvecklingsavtalet mellan SAF och LO/PTK.

Det framgår av det senare avtalet att formerna för samverkan och medbestämmande skall anpassas till de lokala förhållandena på arbetsplatsen. När det gäller de mindre företagen framhålls att arbetstagarorganisation kan utse kontaktombud/arbetsplatsombud eller motsvarande där lokal facklig organisation saknas. I en kommentar anförts att parterna är överens om att det är betydelsefullt att det är de anställda och deras fackliga representanter i företaget som i första hand utövar medbestämmandet. LO och PTK samt deras förbund åtar sig att aktivt verka för att ombud utses i företag utan lokal arbetstagarorganisation och att kontaktombud ges uppgifter och befogenheter att hantera frågor enligt avtalet på det sätt lokal arbetstagarorganisation informerar arbetsgivaren om. SAF åtar sig att aktivt verka för att arbetsgivaren tillser att tid avsätts för ombudets utbildning och för fullgörande av det fackliga uppdraget.

Utskottet avvisar tanken på lagstiftning som syftar till att fastställa att arbetstagarnas rätt till medbestämmande skall utövas i en viss form eller genom något visst slag av representation eller liknande. Det måste ankomma på arbetsmarknadens parter att avtalsvägen ange de lämpliga formerna för förhandling och information.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 1636 och 2063 i aktuella delar. Yrkandet i motion 182 att motionen skulle överlämnas till nya arbetsrättskommittén saknar numera aktualitet eftersom kommittén avslutade sitt arbete i december 1982. Utskottet har emellertid genom det som anförts ovan i sak behandlat vad som tas upp i motionen och föreslår att även denna avslås.

Negativ föreningsrätt

I tre motioner tas upp frågor om den *negativa föreningsrätten*, dvs. *rätten att stå utanför en organisation*. I motionerna 667 av Allan Åkerlind (m) och Gullan Lindblad (m) samt 1522 av Erik Hovhammar m. fl. (m, c, fp) föreslås lagstadgad negativ föreningsrätt. Det anförts i motionerna att det i medbestämmandelagen stadgas rätt för både arbetsgivare och arbetstagarare att tillhöra arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation. Vidare framhålls att majoriteten av landets företagare valt att vara utan kollektivavtal och att ca en halv miljon anställda valt att stå utanför de fackliga organisationerna. Den positiva föreningsrätten, dvs. rätten att tillhöra en facklig organisation, måste enligt motionerna kompletteras med en negativ föreningsrätt, dvs. rätt att stå utanför fackliga organisationer. Även yrkandet i motion 656 av Görel Bohlin (m) om förbud mot s. k. organisationsklausuler har anknytning till

den negativa föreningsrätten. Det anförs i motionen att överenskommelse kan träffas i kollektivavtal som syftar till att arbetsgivare skall ge den avtalsslutande organisationens medlemmar företräde till arbete (s. k. organisationsklausul). Arbetsgivaren förbinder sig enligt dessa klausuler att avvisa arbetssökande som inte tillhör den avtalsslutande arbetstagarorganisationen. Det sägs vidare att detta förhållande innebär ett starkt tryck på den enskilde sökanden att övergå till eller söka sig till den arbetstagarorganisation som gynnas genom avtalet. Motionären anför avslutningsvis att det är av principiellt intresse att markera varje enskild individs valfrihet att avgöra vilken facklig organisation denne vill tillhöra eller om hon/han helt vill avstå från medlemskap. I motion 1637 av Alf Wennerfors m. fl. (m) föreslås att den negativa föreningsrätten skall skrivas in i grundlagen. Detta yrkande behandlas av konstitutionsutskottet (KU 1983/84:8).

I 7 § MBL stadgas rätt för arbetsgivare och arbetstagare att tillhöra arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation. Detta kan beskrivas som positiv föreningsrätt. I 8 § fastslås att föreningsrätten skall vara okränkta. Det vanligaste fallet av föreningsrättskränkning som förbjuds genom denna paragraf, liksom det förbjöds i tidigare lagstiftning, är att en arbetstagare blir uppsagd eller avskedad för att han eller hon ansluter sig till en facklig organisation.

För bedömningen av behovet i praktiken av en lagstiftning om negativ föreningsrätt är det av betydelse att granska rättsläget på det arbetsrättsliga området för arbetstagare som vill vara oorganiserade. En sådan granskning görs av nya arbetsrättskommittén i det tidigare nämnda betänkandet. Kommittén konstaterar att den redan anställda, oorganiserade arbetstagarens rättsställning i förhållande till arbetsgivaren är i det väsentliga likvärdig med den fackligt organiserades, även utan att MBL innehåller regler som skydd för den negativa föreningsrätten. Anställningsskyddslagen ger t. ex. alla samma skydd. En arbetstagare kan inte skiljas från sin anställning därför att han är oorganiserad. Detta gäller även om arbetsgivaren är bunden av s. k. organisationsklausul.

Det praktiska problemet gäller enligt kommittén i allt väsentligt det föreningsrättsliga skyddet för den som söker arbete. Det konstateras därvid att en arbetsgivare kan, utan hinder av föreningsrättsreglerna i MBL, vägra en arbetstagare anställning av det skälet att han är fackligt organiserad. Inte heller den positiva föreningsrätten sträcker sig till att vara ett skydd även för den arbetssökande. Kommittén drar slutsatsen att ett föreningsrättsskydd – positivt eller negativt – som skulle utsträckas till att omfatta även arbetssökande, i sak blir en fråga om man skall lagstifta mot s. k. organisationsklausuler, dvs. förbehåll i kollektivavtal om att en arbetsgivare åtar sig att endast anställa arbetskraft som tillhör en viss organisation.

Kommittén har gjort en undersökning av förekomsten av organisationsklausuler i kollektivavtalen på arbetsmarknaden. Undersökningen visar att organisationsklausuler mätt i antalet arbetstagare som berörs av kollektivav-

tal med sådana klausuler efter hand får mindre betydelse. Vidare förekommer det att organisationsklausulerna får en annan och för arbetsgivaren mindre förpliktande avfattning än tidigare och att de byts ut mot andra bestämmelser. Organisationsklausuler tas numera främst in i hängavtal på sådana områden som kännetecknas av ett stort antal små och tillfälliga arbetsplatser. Ett exempel är byggbranschen.

Det är utskottets mening att facklig anslutning principiellt bör ske frivilligt och vara en fråga för den enskildes bestämmande. Att den grundsatsen skall vara vägledande betyder emellertid inte att man i rådande läge bör ingripa med lagstiftning mot organisationsklausuler med det ingrepp i avtalsfriheten som detta innebär. Utskottet noterar även i sammanhanget att organisationsklausulernas betydelse på arbetsmarknaden efter hand har minskat. Utskottet stödjer med hänsyn till vad som sagts ovan inte heller förslagen om lagstiftning rörande skydd för den negativa föreningsrätten mot bakgrund av att en sådan lagstiftning också skulle komma att innehålla regler som inkräktar på avtalsfriheten. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 656, 667 och 1522.

Facklig vetorätt i vissa fall

Enligt MBL (38–40 §§) gäller *facklig vetorätt vid anlitande av entreprenörer* i vissa fall. Denna vetorätt behandlas i två motioner. Alf Wennerfors m. fl. (m) anför i motion 1636 att den praktiska tillämpningen på denna punkt medfört allvarliga olägenheter. Avsikten med lagstiftningen var enligt motionen aldrig att bestämmelserna skulle hindra seriösa entreprenörer, vilket sägs ske i många fall. De fackliga representanterna försöker utöka arbetsuppgifterna på den egna arbetsplatsen genom att hindra anlitande av entreprenörer. Det förekommer enligt motionärerna att enmansföretag regelmässigt åsatts stämpeln "icke seriös". I motionen noteras att det utvecklingsavtal som nyligen har träffats mellan parterna på den privata arbetsmarknaden har uppmärksammat hithörande frågor och man förutsätter att de därigenom får en tillfredsställande lösning. Skulle så inte bli fallet föreslås att lagstiftning övervägs. I motion 1523 av Erik Hovhammar m. fl. (m, c, fp) framhålls att nyss nämnda utvecklingsavtal i och för sig är bra men att det inte avhjälper de problem som den fackliga vetorätten i detta sammanhang ger. I motionen föreslås därför att 39 § MBL ändras så att arbetstagarorganisation inte ges möjlighet att utestänga företag utan kollektivavtal/separatavtal från att konkurrera om entreprenader på "lika villkor".

När en arbetsgivare vill lägga ut arbete på entreprenad gäller enligt MBL dels en särskild förhandlingsskyldighet för arbetsgivaren (38 §), dels en facklig vetorätt mot åtgärden i vissa fall (39 §). Vetorätten skall främst vara ett medel att förhindra kringgående av lagstiftning som reglerar förhållanden i arbetslivet men också att motverka försök att åsidosätta eller kringgå träffade kollektivavtal.

Lagen avser sådana arbeten som omfattas av kollektivavtal som arbetsgivaren är bunden av. Kortvariga och tillfälliga arbeten samt arbeten som kräver särskild sakkunskap är undantagna från lagen.

Den fackliga vetorätten utövas av central arbetstagarorganisation. Saknas sådan tillkommer vetorätten den arbetstagarorganisation som slutit kollektivavtalet. Vetoförklaringen medför att arbetsgivaren inte får besluta eller verkställa den tilltänkta åtgärden. Gör han det ändå kan han ådömas skadestånd. Detsamma gäller för arbetstagarorganisationen om vetorätten utövats utan fog.

Lagreglernas inriktning på förhandlingar har varit ett skäl för parterna att anpassa tillämpningen genom kollektivavtal till förhållandena i den egna branschen. En vanlig teknik är därvid att man upprättat listor på godkända entreprenörer.

Påstått missbruk av vetorätten och yrkanden om lagregler mot detta har behandlats av utskottet med anledning av motioner vid flera tillfällen de senaste åren. Frågan tas också upp i nya arbetsrättskommitténs tidigare nämnda betänkande. Kommittén kommer för sin del till slutsatsen att det saknas belägg för att vetorätsreglerna i större omfattning utnyttjas för andra syften än de avsedda. Några ändringar i rättsreglerna föreslås inte. Kommittén diskuterar möjligheterna att föra in en regel i MBL som skulle innebära att ett veto inte skulle bli giltigt om inte entreprenören och dennes fackliga motpart har fått tillfälle att vid en förhandling lägga fram sin syn. Kommittén avstår emellertid från att lägga fram något förslag med hänvisning till bl. a. utvecklingsavtalet mellan LO/PTK och SAF. Enligt en anteckning till förhandlingsprotokollet (3 §) skall utvecklingen på entreprenadområdet följas aktivt i det nyinrättade Rådet för utvecklingsfrågor.

Utskottet delar kommitténs bedömning på denna punkt. Någon åtgärd med anledning av motionerna 1523 och 1636 i motsvarande del är därför inte påkallad. Motionerna bör avslås av riksdagen.

Stridsåtgärder

En rad motioner tar upp de fackliga organisationernas *rätt att använda blockad som stridsåtgärd*. Alf Wennerfors m. fl. (m) föreslår i motion 1636 lagfästa regler i syfte att begränsa blockader mot företag utan att därmed kränka arbetsmarknadens parter eljest grundlagsskyddade rätt att vidta fackliga stridsåtgärder. Det anförs i motionen att organisationerna måste ta ett ansvar för att stridsåtgärder på arbetsmarknaden står i rimlig proportion till det resultat man förväntar sig att uppnå. Motionärerna menar att de fackliga organisationerna på senare år inte förmått motsvara detta ansvar. Ett sådant fall gäller blockad mot enmansföretag som enligt motionen över huvud taget inte bör få förekomma. Förbud mot sådan blockad föreslås bli införd i lagen. Förbud mot blockad av enmansföretag yrkas också i motion 1525 av Marianne Karlsson m. fl. (c,m) vid fall av vägran att teckna avtal

separat eller via arbetstagarorganisation. Ett liknande yrkande avseende enmansföretagare och familjeföretagare utan anställd personal finns i motion 2063 av Olof Johansson m. fl. (c). Erik Hovhammar m. fl. (m, c) yrkar slutligen i motion 1521 förbud mot blockad av företag oberoende av storlek som inte har någon fackligt ansluten och som vägrar att teckna avtal separat eller via arbetsgivarorganisation.

Rätten att vidta stridsåtgärder på arbetsmarknaden finns fastslagen i grundlagen (2 kap. 17 § regeringsformen). Denna grundlagsfästa rätt kan begränsas genom lag eller kollektivavtal. I lagen om offentlig anställning (LOA) finns regler som bl. a. begränsar rätten till stridsåtgärder i fråga om arbete som består av myndighetsutövning. I övrigt saknas lagstiftning för arbetsmarknaden i stort som begränsar rätten att gå till strid när avtal inte gäller. Regler om fredsplikt i kollektivavtalsförhållande finns i 41–45 §§ i MBL. Flertalet av dessa senare regler har överförts till MBL från äldre lagstiftning utan större ändringar.

Nya arbetsrättskommittén gör en allmän genomgång av rättsläget när det gäller vissa stridsåtgärder på arbetsmarknaden. Kommittén föreslår emellertid inga ändringar i gällande lagstiftning.

Utskottet noterar för sin del att alltsedan den kollektiva arbetsrätten började växa fram har de stridsåtgärder som arbetstagare resp. arbetsgivare kan vidta i konflikter på arbetsmarknaden betraktats som jämställda. De erkända formerna av stridsåtgärder behandlas på likvärdigt sätt i fredspliktsreglerna i MBL. Att som föreslås i motion 1636 generellt begränsa just rätten till blockad mot företag kan utskottet inte acceptera. Utskottet menar f. ö. att den särskilda kartläggning av stridsåtgärderna som på regeringens uppdrag pågår sedan år 1981 bör avvaktas innan riksdagen tar upp till behandling yrkanden av detta slag. Motion 1636 avstyrks därför i denna del. Av samma skäl avstyrker utskottet förslagen i motion 1521 om förbud mot blockad av företag som saknar fackligt anslutna.

Även yrkandena i motionerna 1525, 1636 och 2063 om förbud av *blockad mot enmansföretag* avstyrks. När det gäller det senare fallet kan dessutom konstateras att de blockader som vidtogs för några år sedan och som aktualiserade debatten på detta område är avslutade. Några blockader av detta slag pågår såvitt utskottet har sig bekant inte f. n.

I anslutning till denna behandling av konfliktåtgärder på arbetsmarknaden tar utskottet också upp ett yrkande i motion 2145 av Thorbjörn Fäldin m. fl. om en *redovisning av de konfliktbidrag* som betalas ut av fackföreningar och arbetsgivarorganisationer samt storleken av dessa i förhållande till de sammanlagda medlemsavgifterna. Frågan tas i motionen upp i anslutning till ett krav om att riva upp riksdagens tidigare beslut om skattereduktion för fackföreningsavgifter.

I samband med behandlingen år 1981 av yrkanden om rätt till avdrag vid inkomstbeskattning för medlemsavgifter till fackföreningar uttalade riksdagen att en fullständig redovisning och kartläggning skulle göras av bl. a. de

s. k. konfliktbidrag som betalas ut av fackföreningar och arbetsgivarorganisationerna och storleken av dessa i förhållande till de sammanlagda medlemsavgifterna (SkU 1981/82:2) innan riksdagen tog ställning i frågan. Sedermera beslutade riksdagen om rätt till avdrag för fackföreningsavgifter (SkU 1982/83:15) varför utredningskravet numera torde sakna aktualitet. Motion 2145 bör därför i denna del inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Skadestånd

Skadestånd enligt den arbetsrättsliga lagstiftningen tas upp av Rolf Clarkson (m) och Per-Richard Molén (m) i motion 1511. I motionen anförts att många företag under senare år tvingats betala stora belopp till de fackliga organisationerna som skadestånd för överträdelser av bl. a. reglerna i medbestämmandelagen och anställningsskyddslagen. Det sägs vidare att huvuddelen av dessa skadestånd torde erläggas inte efter process i arbetsdomstolen eller de allmänna domstolarna utan efter underhandsuppgörelser mellan fackliga funktionärer och berörda företag. Särskilt mindre företag är enligt motionen osäkra om gällande rättsregler och betalar följaktligen hellre ett sådant "informellt skadestånd" än vågar sig in i en långvarig och dyrbar process inför domstol. Motionärerna förordar att konsekvenserna av den arbetsrättsliga lagstiftningen analyseras i syfte att förhindra missbruk i detta sammanhang.

Regeringen avskog i december 1982 en framställning från Företagareförbundet med samma innebörd.

Brott mot lagstiftningen på arbetslivets område och mot kollektivavtal är belagt med skadeståndsansvar. Samtidigt kan konstateras att regelsystemet är inriktat på att parterna genom förhandlingar skall lösa uppkommande konflikter utan rättegång. Utskottet kan inte se något otillbörligt i att en uppgörelse därvid leder till att den fackliga organisationen får ekonomisk gottgörelse vid avtalsbrott. Ett problem i sammanhanget kan emellertid vara att de parter som deltar i den förhandling som leder till gottgörelsen är olika väl informerade om den praxis som utvecklats i arbetsdomstolen när det gäller skadestånd. Detta torde vara ett problem i synnerhet för de arbetsgivare som inte tillhör någon arbetsgivarorganisation. Detta informationsproblem varken kan eller bör lösas genom beslut av riksdagen. Mot denna bakgrund finns det inte anledning för utskottet att föreslå någon åtgärd med anledning av motionen. Motion 1511 bör därför avslås av riksdagen.

Medbestämmande inom offentlig sektor

Medbestämmandets utformning inom den offentliga sektorn tas upp i flera motioner. En huvudfråga är därvid formerna m. m. för medbestämmandet vid politiska beslut. Alf Wennerfors m. fl. (m) erinrar i motion 1636 om att

avvägningsproblem i detta sammanhang när det gäller landsting och kommuner skall tas upp i den utredning som riksdagen har begärt, men att problemen när det gäller den statliga sidan kvarstår. En bestämd åtskillnad måste enligt motionen göras mellan utövningen av den politiska ledningen i landet och de fall då regeringen framträder i den mera begränsade rollen som arbetsgivare. Motionärerna begär en översyn av tillämpningen av medbestämmandelagen i statsförvaltningen som syftar till en sådan begränsning. Även i motion 2063 av Olof Johansson m. fl. (c) erinras om den utredning som riksdagen begärt om gränsdragningen mellan medbestämmandet och den politiska demokratin. En naturlig utgångspunkt för en sådan utredning bör enligt motionen vara att riksdagens, regeringens och kommunernas politiska organ inte skall kunna begränsas av medbestämmandelagen i frågor där medborgarnas inflytande i så fall skulle minskas.

Thorbjörn Fäldin m. fl. (c) tar i motion 1127 särskilt upp medbestämmandet i kommunerna och anför att det förekommer att MBL-aktiviteter äger rum i varje besluts- och beredningsled. Detta försvarar och fördröjer besluten enligt motionärerna och är ytterst till nackdel för kommuninvånarna. Det bör enligt motionen vara tillräckligt med MBL-aktivitet en gång i varje fråga.

Reglerna i MBL om medbestämmande för arbetstagare är i princip fullt ut tillämpliga även inom den offentliga sektorn. De s. k. avtalsförbud som fanns i äldre lagstiftning togs bort. Möjligheterna att träffa kollektivavtal blev dock inte obegränsade. Det betonas i förarbetet till lagen om offentlig anställning (LOA) att avtal inte får träffas i strid mot tvingande lag, t. ex. regeringsformen och kommunallagen. Med hänsyn till den politiska demokratin borde avtal heller inte få förekomma rörande sådana frågor som är att hänföra till den offentliga verksamhetens "mål, inriktning, omfattning och kvalitet". I det s. k. särskilda huvudavtalet (SHA) förklarade sig parterna ense om att gränsen mellan medbestämmandet och den politiska demokratin skulle närmare bestämmas i fredliga förhandlingar. Om parterna stannade i skilda meningar rörande utrymmet för avtal skulle tvistefrågan kunna hänskjutas till den offentliga sektorns särskilda nämnd (SHA-nämnden).

På det kommunala området skedde efter det att MBL och LOA beslutats ett särskilt utrednings- och lagstiftningsarbete som syftade till att vidga möjligheterna till medbestämmande. Resultatet blev ändringar i kommunallagen som gjorde det möjligt att inrätta partssammansatta organ hos landsting och kommuner (prop. 1978/79:188).

Riksdagen beslutade år 1981 (AU 1981/82:4 och 10) om en utredning när det gäller MBL om gränsdragningen i förhandlingsfrågor mot den politiska demokratin på de landstingskommunala och primärkommunala områdena. Regeringen har i *skrivelse 1982/83:176* anfört att en utredning av det av riksdagen beslutade slaget inte kan väntas ge särskilt mycket utöver vad som redan är känt. Det sägs vidare att åtskilliga av de problem som man hittills upplevt i det praktiska arbetet hos kommuner och landsting helt säkert är

tillämpningsproblem som kan och bör lösas avtalsvägen eller direkt i tillämpningen. I skrivelsen erinras vidare om att centrala medbestämmandeavtal numera har träffats för de olika avtalsområdena inom den primär- och landstingskommunala sektorn samt att utvecklingen är på gång mot allt fler avtal även på lokal nivå, dvs. mellan kommuner och landsting och deras fackliga motparter. Det framhålls att avtal i flera fall har träffats om behandlingen av just sådana förhandlingsfrågor som tilldragit sig särskild uppmärksamhet i debatten om medbestämmandet och den kommunala politiska demokratin. Föredragande statsrådet drar slutsatsen att först om det skulle visa sig att avtalsvägen inte är framkomlig på det sätt som avsågs vid tillkomsten av MBL finns det anledning att återvända till frågan om en särskild utredning om gränsdragningen mellan medbestämmandet för de kommunalanställda på ena sidan och den politiska demokratin på den andra.

Enligt utskottets mening råder det bred politisk och facklig enighet om att arbetstagarinflytandet inom den offentliga sektorn måste vara underordnat den politiska demokratis krav. Detta var ju också en viktig utgångspunkt vid tillkomsten av MBL och LOA. Utskottet vill inte förneka att det i den praktiska hanteringen av medbestämmandet på den offentliga sektorn finns problem med gränsdragningen gentemot de krav den politiska demokratin ställer. Men dessa problem bör i första hand lösas avtalsvägen. Som sägs i regeringens skrivelse håller gränsdragningsproblemen också på att klaras ut genom avtal. Utskottet delar regeringens uppfattning att några ytterligare åtgärder inte bör vidtas förrän det visat sig att avtalsvägen inte är framkomlig. Här redovisade synpunkter är tillämpliga även när det gäller utformningen av medbestämmandet inom den statliga delen av den offentliga sektorn. Aktuella yrkanden i motionerna 1127, 1636 och 2063 avstyrks därför av utskottet. Utskottet föreslår vidare att regeringens skrivelse 1982/83:176 läggs till handlingarna utan erinran från riksdagens sida.

En förändring av *medbestämmandets utformning inom regeringens kansli* tas upp i två motioner. Olof Johansson m. fl. (c) konstaterar i motion 2063 att försök pågår att finna lämpliga, alternativa organisationsformer för den informations- och förhandlingsverksamhet som statens förhandlingsråd bedriver. Det påpekas i motionen att det viktiga måste vara att medbestämmande kan utövas när de verkliga besluten under en process tas inför ett regeringsavgörande samt att regeringen vid beslut har tillgång till alla relevanta fakta, också personalens ställningstagande till det slutliga förslaget. Det föreslås därvid att följande ämnesområden prioriteras

- personalförändringar inom statens område,
- flyttning av ärendegrupper,
- omorganisationer,
- förändringar i det personalpolitiska regelsystemet.

Vidare framhålls i motionen betydelsen av ett fungerande trygghetsavtal i detta sammanhang.

Medbestämmandet i samband med regeringsarbetet tas också upp i motion

1538 av Knut Wachtmeister (m) som önskar en översyn av medbestämmandelagen som syftar till en minimering av regeringens skyldighet att MBL-förhandla.

När det gäller medbestämmandets utformning i regeringens kansli behandlade utskottet förra hösten (AU 1982/83:6) frågan om förhandlingar rörande propositioner och andra regeringsbeslut. Utskottet konstaterade att detta förhandlingsarbete drivs enligt särskilt avtal samt att verksamheten behandlats av konstitutionsutskottet i granskningsbetänkandet KU 1978/79:30. Utskottet erinrade också om sin tidigare framförda uppfattning att förhandlingsverksamheten i fråga i vissa avseenden varit mindre ändamålsenlig och att det därför kunde finnas anledning att i ett längre perspektiv ta upp verksamheten till behandling. Regeringen har därefter i den till förra riksmötet avgivna budgetpropositionen (prop. 1982/83:100 bil. 15) aviserat att statens förhandlingsråd (FHR) som spelar en central roll i sammanhanget skall bli föremål för en översyn. Bl. a. skall möjligheterna prövas att finna lämpliga alternativa organisationsformer för den förhandlings- och informationsverksamhet som rådet bedriver.

Det kan vara naturligt att därvid pröva frågor av det slag som tas upp i motion 2063.

Såvitt utskottet kan bedöma måste förändringar i medbestämmandets utformning i regeringskansliet föregås av förhandlingar. Dessa bör vara förutsättningslösa. Det finns därför inga skäl för utskottet att göra några uttalanden om inriktningen av det pågående översynsarbetet. Med det anförda avstyrks motionerna 1538 och 2063, den senare i motsvarande del.

Olof Johansson m. fl. (c) tar slutligen i motion 2063 upp frågan om *MBL-förhandlingar i samband med chefstillsättningar* inom den offentliga sektorn. Mot bakgrund av att chefer inom offentlig verksamhet spelar en annan roll än inom privat samt att det finns speciella regler som skall tillämpas vid tillsättningar föreslås att riksdagen skall göra ett uttalande om att tillsättning av chefer inom den offentliga sektorn inte skall MBL-förhandlas enligt 11 § utan bli föremål för information.

Arbetsgivares beslut att tillsätta chefer omfattas enligt rättspraxis av förhandlingsskyldighet enligt 11 § MBL. Detta torde också gälla för den offentliga sektorn. På det statliga området täcks chefstillsättningsfrågorna delvis av avtalet om tillsättning av vissa tjänster hos staten (ATS).

Enligt ATS får arbetsgivaren och berörda arbetstagarorganisationer – SACO/SR, Statsanställdas förbund och TCO:s statstjänstemannasektion – träffa kollektivavtal om information och förhandling vid tjänstetillsättningar eller förord därom enligt tre alternativ, nämligen (1) förhandling i partssammansatt grupp, (2) information till organisation som har att påkalla förhandling inom fem dagar, (3) annan ordning varom arbetsgivaren och berörda arbetstagarorganisationer är ense.

Vissa tjänster är undantagna från ATS. Det gäller bl. a. tjänster på utbildningsområdet och tjänster som tillsätts efter sakkunnigförfarande.

Utskottet är för sin del inte berett att ställa sig bakom motionens krav på ett uttalande från riksdagens sida beträffande hur chefstillsättningen inom offentlig sektor skall gå till. Det måste vara en uppgift för parterna att genom avtal finna praktiska former för hur dessa tillsättningsfrågor skall handläggas. Utskottet vill här peka på att det nyss nämnda avtalet om förhandlingsordning i frågor om tillsättning av vissa tjänster hos staten visar en väg om hur detta kan gå till. Mot denna bakgrund avstyrks motion 2063 i denna del.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *ett nytt arbetsrättsligt system*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1057 yrkande 1,
2. beträffande *precisering av arbetstagarbegreppet*
att riksdagen avslår motion 1982/83:181,
3. beträffande *ideella insatser inom offentlig sektor*
att riksdagen avslår motion 1982/83:2178 yrkande 1,
4. beträffande *medbestämmandets utformning i mindre företag*
att riksdagen avslår motionerna 1982/83:182, 1982/83:1636 yrkande 1 och 1982/83:2063 yrkande 4,
5. beträffande *negativ föreningsrätt m. m.*
att riksdagen avslår motionerna 1982/83:656, 1982/83:667 och 1982/83:1522,
6. beträffande *facklig vetorätt vid anlitande av entreprenör*
att riksdagen avslår motionerna 1982/83:1523 och 1982/83:1636 yrkande 2,
7. beträffande *begränsning av blockadrätten*
att riksdagen avslår motionerna 1982/83:1521 och 1982/83:1636 yrkande 4,
8. beträffande *blockad mot enmansföretag*
att riksdagen avslår motionerna 1982/83:1525, 1982/83:1636 yrkande 3 och 1982/83:2063 yrkande 5,
9. beträffande *redovisning av konfliktbidrag*
att riksdagen avslår motion 1982/83:2145 yrkande 1,
10. beträffande *skadestånd enligt den arbetsrättsliga lagstiftningen*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1511,
11. beträffande *medbestämmande inom offentlig sektor*
att riksdagen med avslag på motionerna 1982/83:1127 yrkande 6, 1982/83:1636 yrkande 5 och 1982/83:2063 yrkande 1 lägger regeringens skrivelse 1982/83:176 till handlingarna,
12. beträffande *medbestämmandets utformning inom regeringens kansli*
att riksdagen avslår motionerna 1982/83:1538 och 1982/83:2063 yrkande 2,

13. beträffande *chefstillsättningar inom den offentliga sektorn*
att riksdagen avslår motion 1982/83:2063 yrkande 3.

Stockholm den 27 oktober 1983

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Erik Johansson (s), Lars Ulander (s), Marianne Stålberg (s), Sonja Rembo (m), Lars-Ove Hagberg (vpk), Sten Östlund (s), Ingrid Hemmingsson (m), Bo Nilsson (s), Barbro Nilsson i Visby (m), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), Sven Lundberg (s), tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) och Cecilia Jensfelt (c).

Reservationer

1. Ett nytt arbetsrättsligt system (mom. 1)

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar "Vpk har" och slutar "motionen 1057" bort ha följande lydelse:

Erfarenheterna av 1976 års medbestämmandereform ger klart vid handen att den inte innebar den genomgripande demokratisering av arbetslivet som det påstods att den skulle leda fram till. Det har under de år som gått blivit alltmer uppenbart att maktförhållandet mellan kapital och arbete är i grunden oförändrat. Man kan inte göra gällande att arbetstagarna och deras fackliga organisationer har tilldelats ett medbestämmande i ordets reella mening.

Om man vill komma till rätta med kapitalägarnas makt på arbetsmarknaden måste medbestämmandelagen förändras och förstärkas i olika hänseenden. De riktlinjer för en förändring av lagen som vpk sammanfattningsvis anger som demokratiska rättigheter för fackförening ställer sig utskottet bakom. Det gäller bl. å. en utvidgad förhandlings- och informationsrätt samt vetorätt i sådana för arbetstagarna betydelsefulla frågor som företagsnedläggningar, rationaliseringar, avskedanden, omplaceringar och införande av ny teknik.

Utskottet stödjer också vpk:s yrkande om att fredspliktsreglerna och strejkskadestånden skall avskaffas. Det finns ytterligare strejkhinder som måste avlägsnas. Dit hör den regel i 42 § medbestämmandelagen som förbjuder de förtroendevalda i en fackförening att solidarisera sig med strejkande medlemmar. Inte heller bör det längre vara tillåtet att i vissa fall avskeda deltagare i strejk. Begreppet saklig grund i anställningsskyddslagen bör ändras i detta avseende.

Det är emellertid inte tillräckligt att på detta sätt förstärka arbetarsidans stridsrätt. Arbetsgivarna har fortfarande i kraft av sitt ägande en överlägsen position. Denna bekräftas av rätten att tillgripa lockout och därmed utestänga de arbetande från möjligheterna till försörjning. Det kan inte hävdas att strejk och lockout är jämförbara vapen. Lockoutvapnet bör sålunda förbjudas.

Strejken är arbetarnas och fackföreningarnas främsta motvikt till arbetsgivarnas makt och ägande av produktionsmedlen. Om förhandlingsverksamheten skall vara meningsfull för fackföreningarna, får de inte hindras att vidta stridsåtgärder när de anser att detta är befogat. Av detta synsätt följer att fredspliktsreglerna bör utmönstras ur medbestämmandelagen. När så sker kommer de regler varigenom fredsplikten sanktioneras för arbetarnas och fackföreningarnas del, dvs. reglerna om strejkskandestånd, inte längre att fylla någon funktion. Även dessa regler bör alltså utgå ur medbestämmandelagen.

Utskottet tillstyrker vidare kravet i vpk:s partimotion om rätt för fackföreningar att delta i internationella solidaritetsaktioner utan begränsningar.

Vid 1976 års riksdagsbehandling av medbestämmandelagen aktualiserades frågan om att införa en lagfäst rätt att bedriva politisk propaganda och politisk verksamhet på arbetsplatserna. Man stannade för att frågan borde lösas genom förhandlingar och avtal. Det utsades dock uttryckligen att frågan om lagreglering fick tas upp på nytt om den väg som först borde prövas inte skulle leda till godtagbara resultat.

Några sådana resultat har inte uppnåtts. Tvärtom har de senaste årens erfarenheter visat att arbetsgivarna utnyttjat det tillstånd som råder till att på arbetsplatserna bedriva en intensiv politisk propaganda, avsedd att tjäna deras syften. I det läget måste arbetarrörelsen kunna gå till motoffensiv ute på arbetsplatserna och göra det med stöd av en i lag fastställd rätt att där bedriva politisk verksamhet.

Vad här sagts innebär att utskottet ställer sig bakom de förslag till förändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen som förordas i motion 1057 i de aktuella delarna. Detta gäller även den i motionen upptagna frågan om forskares rätt till tillträde på arbetsplatserna.

Det bör uppdras åt regeringen att utarbeta lagförslag enligt de riktlinjer som utskottet angivit ovan.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande ett nytt arbetsrättsligt system

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1057 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

2. Ett nytt arbetsrättsligt system (mom. 1 – motiveringen)

Alf Wennerfors (m), Sonja Rembo (m), Ingrid Hemmingsson (m), Barbro Nilsson i Visby (m), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) och Cecilia Jensfelt (c) anser att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar "Vad nu" och slutar "med kollektivavtal" bort utgå.

3. Precisering av arbetstagarbegreppet (mom. 2)

Alf Wennerfors, Sonja Rembo, Ingrid Hemmingsson och Barbro Nilsson i Visby (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet gör" och på s. 9 slutar "motion 181" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den uppfattning som förs fram i motion 181 om att rättspraxis när det gäller arbetstagarbegreppet har utvecklats på ett sätt som inte kunde förutses då arbetsrätten tillskapades. Genom att begreppet arbetstagare ständigt utvidgats har MBL:s tillämpningsområde breddats på ett sätt som inte är förenligt med lagens egentliga syften. Begreppet arbetstagare i MBL måste preciseras så att det är helt klart att t. ex. elever kan medverka i skötseln av skolan och föräldrar på daghem utan att detta kommer i konflikt med lagen eller skall behöva regleras i kollektivavtal. Detta bör vara fallet även beträffande nära anhöriga som arbetar i ett familjeföretag. Regeringen bör snarast lägga förslag om ändringar i MBL i detta syfte. Utskottet tillstyrker alltså förslaget i motion 181. Regeringen bör underrättas om vad utskottet här anför.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *precisering av arbetstagarbegreppet*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:181 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

4. Medbestämmandets utformning i mindre företag (mom. 4)

Alf Wennerfors, Sonja Rembo, Ingrid Hemmingsson och Barbro Nilsson i Visby (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar "Utskottet avvisar" och slutar "denna avslås" bort ha följande lydelse:

Som framhålls i motion 1636 representeras de anställda på många små arbetsplatser av en facklig ombudsman som inte har anknytning till företaget i fråga. Ett sådant ombud har som sägs i motionen ofta begränsade möjligheter att sätta sig in i förhållandena på de skilda arbetsplatserna och har ingen skyldighet att i förväg samråda med de anställda. Det förekommer att väsentlig information når de anställda först långt efter det att arbetsgiva-

ren fullgjort sin lagstadgade informations- eller förhandlingsskyldighet gentemot den fackliga organisationen. Denna ordning strider enligt utskottets mening mot lagens syfte att nå ett decentraliserat och smidigt beslutsfattande direkt förankrat hos dem som närmast berörs. Utskottet noterar med tillfredsställelse att medbestämmandet på lokal nivå uppmärksammats i utvecklingsavtalet mellan SAF och LO/PTK. Enligt utskottets mening är detta emellertid inte tillräckligt. Riksdagen bör därför uttala att det är ytterst angeläget att den översyn som pågår inom arbetsmarknadsdepartementet av arbetsrättslagstiftningen och intentionerna i avtal mellan parterna leder till att lagens grundläggande syften nås, dvs. att ge inflytande åt de direkt berörda på arbetsplatserna, även i de små företag där inte fackklubb eller facklig förtroendeman är utsedd. Detta bör ges regeringen till känna. Vad här anförts innebär att yrkandena i motionerna 182 och 2063 rörande utformningen av medbestämmandet i mindre företag delvis tillgodosetts, varför dessa motioner i aktuella delar inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *medbestämmandets utformning i mindre företag*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1636 yrkande 1
samt med avslag på motionerna 1982/83:182 och 1982/83:2063
yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad
utskottet anför.

5. Medbestämmandets utformning i mindre företag (mom. 4)

Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Cecilia Jensfelt (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar "Utskottet avvisar" och slutar "denna avslås" bort ha följande lydelse:

Även om medbestämmandets utformning i de mindre företagen uppmärksammats i utvecklingsavtalet mellan LO/PTK och SAF delar utskottet den uppfattning som förs fram i motion 2063 om att förfarandet vid information och förhandling i sådana företag bör skrivas in i lagen. Detta förfarande bör ha följande allmänna utformning. Arbetsgivaren bör kunna fullgöra en inledande information och en inledande förhandling direkt med de anställda i företaget. Det som avhandlas vid en sådan överläggning rapporteras omedelbart skriftligen till vederbörande fackliga organisation. Efter en rimlig respittid, för avvaktan på eventuell reaktion från den fackliga organisationen, bör arbetsgivarens skyldigheter enligt MBL anses vara uppfyllda.

Med hänsyn till de speciella förhållanden som gäller för företag som saknar andra anställda än familjemedlemmar bör denna typ av företag som föreslås i motion 2063 undantas från MBL.

Riksdagen bör begära förslag till ändringar i MBL från regeringen på de punkter utskottet berört ovan med anledning av motion 2063. Regeringen

bör underrättas om riksdagens ställningstagande. Vad utskottet här sagt innebär att motionerna 182 och 1636 delvis tillgodosetts varför dessa motioner i aktuella delar inte behöver föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *medbestämmandets utformning i mindre företag* att riksdagen med bifall till motion 1982/83:2063 yrkande 4 samt med avslag på motionerna 1982/83:182 och 1982/83:1636 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Negativ föreningsrätt m. m. (mom. 5)

Alf Wennerfors, Sonja Rembo, Ingrid Hemmingsson och Barbro Nilsson i Visby (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar "Det är" och slutar "och 1522" bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottets mening uppseendeväckande att nya arbetsrättskommittén efter flera års utredningsarbete inte förmådde lägga fram ett lagförslag om negativ föreningsrätt. Negativ föreningsrätt är enligt utskottets mening en fråga av stor principiell betydelse. Det är självklart att rätten att tillhöra en förening bör vara skyddad i lag. Lika självklart är det att rätten att inte tillhöra en förening bör ha samma skydd. Det är otillbörligt att som nu sker fackliga organisationer ser sig oförhindrade att genom långtgående åtgärder försöka tvinga in arbetstagare i de fackliga organisationerna. Organisationsklausuler som tas upp i motion 656 spelar en stor roll i sammanhanget.

Utskottet stödjer förslagen i motionerna 667 och 1522 om skydd i lag för negativ föreningsrätt. I annat sammanhang behandlas förslag från moderata samlingspartiet om att skriva in den negativa föreningsrätten i grundlagen (KU 1983/84:8). Genom ett skydd för den negativa föreningsrätten skulle de problem som aktualiseras i motion 656 rörande organisationsklausuler också få sin lösning. Vad utskottet här anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *negativ föreningsrätt m. m.* att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83:667 och 1982/83:1522 samt med anledning av motion 1982/83:656 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. Facklig vetorätt vid anlåtande av entreprenör (mom. 6)

Alf Wennerfors, Sonja Rembo, Ingrid Hemmingsson och Barbro Nilsson i Visby (alla m) anser

dels att utskottets yttrande på s. 14 som börjar "Utskottet delar" och slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motion 1636 har bestämmelserna i MBL om det fackliga inflytandet vid entreprenadavtal i den praktiska tillämpningen medfört allvarliga olägenheter. Det är sagt att bestämmelserna inte får hindra seriösa entreprenörer. I verkligheten är detta vad som sker i många fall. Seriösa entreprenadföretag får inte möjlighet att konkurrera på lika villkor, till förfång för dem och för deras anställda. Inte heller skall lagens bestämmelser få utnyttjas för att styra över ett arbete från ett avtalsområde till ett annat. Det oaktat visar det sig i praktiken att bestämmelserna utnyttjas för att söka hindra att företagen via entreprenader får arbeten utförda på det mest ekonomiska och rationella sättet.

I sammanhanget bör också påtalas att varken entreprenadföretagen eller deras fackliga organisationer har möjlighet att påverka eller ens föra fram synpunkter vid beställarföretagets förhandlingar med de fackliga företrädarna vid det egna företaget. Än mindre kan skälen till att ett entreprenadföretag blir utestängt från ett uppdrag underkastas rättslig prövning.

Utskottet noterar att i det utvecklingsavtal som slutits mellan SAF och LO/PTK har vetorätten vid entreprenader uppmärksamats. Utskottet förutsätter att dessa frågor därigenom får en tillfredsställande lösning. Skulle så inte bli fallet måste lagstiftning övervägas. Vad utskottet anfört här med bifall till motion 1636 och med anledning av motion 1523 bör regeringen underrättas om.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *facklig vetorätt vid anlåtande av entreprenör*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1636 yrkande 2 och
med anledning av motion 1982/83:1523 som sin mening ger
regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Begränsning av blockadrätten (mom. 7)

Alf Wennerfors, Sonja Rembo, Ingrid Hemmingsson och Barbro Nilsson i Visby (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar "Utskottet noterar" och slutar "fackligt anslutna" bort ha följande lydelse:

Rätten att vidta fackliga stridsåtgärder är inskriven i grundlag. Även om denna rätt kan begränsas genom lag, har riksdagen visat återhållsamhet med att tillgripa lagstiftning och hänvisat till den praxis som råder på arbetsmarknaden. Det har överlåtits åt arbetsmarknadens parter att själva genom avtal

lösa uppkommande frågor på det fackliga området. Denna princip har varit en styrka för svenskt arbetsliv och en viktig förutsättning för vårt ekonomiska framåtskridande.

En förutsättning för att denna politik har kunnat bedrivas framgångsrikt under lång tid är att det har rått balans mellan parterna på arbetsmarknaden i den meningen att en stridsåtgärd från den ena partens sida har kunnat mötas med motåtgärder från den andra parten.

I ett avseende råder inte detta förhållande, nämligen då facklig organisation utlyser blockad mot ett enskilt företag. Det är därför ett oavvisligt krav att fackliga organisationer inte utnyttjar blockadinstrumentet på ett sätt som uppfattas som stridande mot näringsfriheten eller den enskildes fri- och rättigheter. På senare år har det visat sig att fackliga organisationer i ökande utsträckning utnyttjar blockadinstrumentet på ett sätt som uppfattas som stötande för rättsmedvetandet.

Blockad tillämpas ofta mot enmansföretagare som inte önskar sluta kollektivavtal eftersom de inte har några anställda. Det förekommer emellertid också att blockad tillämpas mot företag som har anställda vilka av olika skäl inte önskar ansluta sig till facklig organisation och inte heller har någon önskan att arbetsgivaren tecknar kollektivavtal. Fackliga organisationers sätt att i sådana fall genom blockad tilltvinga sig kollektivavtal måste uppfattas som stridande mot de mänskliga fri- och rättigheterna.

Med rätten att vidta stridsåtgärder och lagstiftarens förtroende för parterna att själva besluta om arten och omfattningen av stridsåtgärder följer ett ansvar för att dessa står i rimlig proportion till det resultat man förväntar sig att uppnå. Utskottet konstaterar med beklagande att fackliga organisationer på senare år inte förmått motsvara detta ansvar. Utskottet föreslår mot denna bakgrund att det bör uppdras åt regeringen att snarast lägga fram förslag till lagfästa regler i syfte att begränsa blockader mot företag utan att därmed kränka arbetsmarknadens parter eljest grundlagsskyddade rätt att vidta fackliga stridsåtgärder. Utskottets ställningstagande innebär ett tillstyrkande av motionerna 1521 och 1636 i motsvarande delar.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. *beträffande begränsning av blockadrätten*

att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83:1521 och 1982/83:1636 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

9. Blockad mot enmansföretag (mom. 8)

Alf Wennerfors (m), Sonja Rembo (m), Ingrid Hemmingsson (m), Barbro Nilsson i Visby (m), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Cecilia Jensfelt (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar "Även yrkandena" och slutar "inte f. n." bort ha följande lydelse:

Det har i princip överlåtits åt parterna att bestämma vilka stridsåtgärder som i olika lägen skall tillgripas. Med denna frihet följer emellertid ett ansvar för att en så ingripande stridsåtgärd som blockad står i rimlig proportion till de resultat man vill uppnå. Utskottet menar för sin del att blockad av enmansföretag mot den bakgrunden är en omotiverad facklig stridsåtgärd som bör förbjudas i MBL. Regeringen bör lägga fram förslag härom. Det anförda innebär att motionerna 1525, 1636 och 2063 i aktuella delar tillstyrks.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *blockad mot enmansföretag*

att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83:1525, 1982/83:1636 yrkande 3 och 1982/83:2063 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

10. Redovisning av konfliktbidrag (mom. 9)

Alf Wennerfors (m), Sonja Rembo (m), Ingrid Hemmingsson (m), Barbro Nilsson i Visby (m), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) och Cecilia Jensfelt (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar "I samband" och på s. 16 slutar "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

De icke-socialistiska partierna har i annat sammanhang föreslagit att den nyligen införda skattereduktionen för fackföreningsavgifter skall slopas (SkU 1982/83:50). I det sammanhanget anfördes vidare att en förutsättning för att riksdagen skall pröva förslag om en sådan skattereduktion bör vara att regeringen först lämnar den redovisning som riksdagen begärde år 1981 av de konfliktbidrag som betalas ut av fackföreningar och arbetsgivarorganisationer samt storleken av dessa bidrag i förhållande till de sammanlagda medlemsavgifterna. Behovet av en sådan redovisning kvarstår enligt utskottets mening alltså. Motion 2145 tillstyrks i denna del. Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *redovisning av konfliktbidrag*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:2145 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

11. Skadestånd enligt den arbetsrättsliga lagstiftningen (mom. 10)

Alf Wennerfors, Sonja Rembo, Ingrid Hemmingsson och Barbro Nilsson i Visby (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 16 som börjar "Brott mot" och slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Som sägs i motion 1511 har många företag under senare år tvingats betala

stora belopp till de fackliga organisationerna som skadestånd för överträdelser av bl. a. MBL och anställningsskyddslagen. Huvuddelen av dessa skadestånd erläggs emellertid enligt utskottets bedömning inte efter process i arbetsdomstolen eller de allmänna domstolarna utan efter underhandsuppgörelser mellan fackliga funktionärer och berörda företag, ofta under hot om blockad eller annan stridsåtgärd. Att sådana uppgörelser utan rättegång kommer till stånd då lag- eller arbetsbrott verkligen har inträffat är i överensstämmelse med den nuvarande lagens anda. Särskilt mindre företag är emellertid osäkra om vad gällande rättsregler innebär och betalar därför ofta hellre ett informellt skadestånd av nyss nämnt slag än vågar sig in i en långvarig och dyrbar process inför domstol. Denna konsekvens av den arbetsrättsliga lagstiftningen var inte avsedd vid dess tillkomst. Förslaget i motion 1511 om att regeringen bör låta analysera konsekvenserna av den arbetsrättsliga lagstiftningen i fråga om dessa informella skadestånd och lägga fram förslag som förhindrar missbruk tillstyrks därför. Regeringen bör underrättas härom.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *skadestånd enligt den arbetsrättsliga lagstiftningen* att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1511 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

12. Medbestämmandet inom offentlig sektor (mom. 11)

Alf Wennerfors (m), Sonja Rembo (m), Ingrid Hemmingsson (m), Barbro Nilsson i Visby (m), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) och Cecilia Jensfelt (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 18 som börjar "Enligt utskottets" och slutar "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Det är en självklarhet att arbetstagarinflytandet inom den offentliga sektorn skall vara underordnat den politiska demokratins krav. Även om detta i och för sig var en utgångspunkt vid tillkomsten av MBL och LOA har utvecklingen de senaste åren visat att det i den praktiska hanteringen av medbestämmandet på den offentliga sektorn finns betydande problem med gränsdragningen gentemot de krav den politiska demokratin ställer. Att som hävdas i regeringens skrivelse dessa problem på det kommunala området skulle kunna lösas genom avtal är enligt utskottets mening ogrundat. Dessa möjligheter stod nämligen redan till buds när utskottet hösten 1981 i enlighet med de enhälligt framställda önskemålen från styrelserna för kommun- och landstingsförbunden uttalade sig för att gränsdragningen i förhandlingsfrågor på det kommunala området skulle utredas. Något som i dag skulle motivera ett annat ställningstagande från utskottets sida har inte inträffat efter denna tidpunkt. Behovet av en utredning av de kommunalanställdas förhandlingsrätt vid politiska beslut är enligt utskottets mening fortfarande

stort. Utredningen bör därför tillsättas med det snaraste och fullföljas enligt de riktlinjer utskottet angav i sitt betänkande AU 1981/82:4. Med hänsyn till att här berörda problem efter hand uppstått även på den statliga sidan bör utredningsuppdraget utvidgas till att omfatta även de statligt anställdas förhandlingsrätt vid beslut av betydelse för den politiska demokratin. Vad utskottet anfört här med anledning av regeringens skrivelse 1982/83:176 och med bifall till motionerna 1127, 1636 och 2063 i aktuella delar bör regeringen underrättas om.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *medbestämmandet inom offentlig sektor*
att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83:1127 yrkande 6, 1982/83:1636 yrkande 5 och 1982/83:2063 yrkande 1 samt med anledning av regeringens skrivelse 1982/83:176 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

13. Medbestämmandets utformning inom regeringens kansli (mom.12)

Alf Wennerfors, Sonja Rembo, Ingrid Hemmingsson och Barbro Nilsson i Visby (alla m) anser

dels att utskottets yttrande på s. 19 som börjar "När det" och slutar "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Det förhandlingsarbete som sker i regeringens kansli när det gäller propositioner och andra regeringsbeslut är i flera avseenden inte ändamålsenligt. Som sägs i motion 1538 blir effektiviteten i regeringsarbetet och också regeringsmaktens anseende lidande av den rådande ordningen. Förhållandena har lett till att konstitutionsutskottet tagit upp verksamheten till granskning (KU 1978/79:30). Den av regeringen påbörjade översynen av statens förhandlingsråd som spelar en central roll i sammanhanget är i och för sig välkommen. Dess verksamhet vilar emellertid på avtal. En mera ändamålsenlig ordning bör enligt utskottets mening regleras i lag. Utskottet stödjer därför förslaget i motion 1538 att MBL skall ses över i syfte att minimera regeringens skyldighet att förhandla. Vad här anförts bör ges regeringen till känna.

Utskottets ställningstagande innebär att förslaget i motion 2063 därmed också tillgodoses, varför denna motion inte behöver föranleda någon riksdagens åtgärd.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *medbestämmandets utformning inom regeringens kansli*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1538 och med avslag på motion 1982/83:2063 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

14. Medbestämmandets utformning inom regeringens kansli (mom. 12)

Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) och Cecilia Jensfelt (c) anser

dels att utskottets yttrande på s. 19 som börjar "Det kan" och slutar "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Även om det föreslagits i det föregående att den av riksdagen beslutade utredningen om de kommunalanställdas förhandlingsrätt skall utvidgas till att omfatta även de statsanställda är det angeläget att översynen av statens förhandlingsråd fortsätter. En utgångspunkt för översynsarbetet bör vara bl. a. de principer som anges i motion 2063. Dessa innebär dels att medbestämmandet skall koncentreras till det tillfälle då det egentliga beslutet tas, dels att vissa ämnesområden prioriteras. Vad här anförts innebär ett tillstyrkande av motion 2063 i denna del. Regeringen bör underrättas härom. Förslaget i motion 1538 att det skall göras en översyn av MBL som syftar till en minimering av regeringens skyldighet att förhandla kan utskottet emellertid inte stödja. Motion 1538 avstyrks därför.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *medbestämmandets utformning inom regeringens kansli*

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:2063 yrkande 2 och med avslag på motion 1982/83:1538 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

15. Chefstillsättningar inom den offentliga sektorn (mom. 13)

Alf Wennerfors (m), Sonja Rembo (m), Ingrid Hemmingsson (m), Barbro Nilsson i Visby (m), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Cecilia Jensfelt (c) anser

dels att utskottets yttrande på s. 20 som börjar "Utskottet är" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Som anförts i motion 2063 spelar chefen i offentlig verksamhet en annan roll än chefen inom den privata sektorn. Myndighetspersoner har allmänheten som främsta uppdragsgivare och rollen som chef för anställda blir mindre markerad. Dessutom utses vissa kategorier av befattningshavare enligt särskilda regelsystem där tillsättningen inte kan påverkas genom förhandlingar med de anställda. Sådan förhandling sker trots det f. n. Eftersom rättsläget är oklart förordar utskottet att riksdagen enligt vad som anförts i motion 2063 uttalar att tillsättningen av chefer inom den offentliga sektorn inte skall omfattas av förhandling enligt 11 § MBL utan endast bli föremål för information. Regeringen bör utarbeta förslag till anpassning av lagstiftning-

en i de aktuella delarna med ledning av vad här anförts. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. *beträffande chefstillsättningar inom den offentliga sektorn*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:2063 yrkande 3
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Särskilt yttrande

Blockad mot ensamföretag (mom.8)

Tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) anför:

Den stora frihet organisationerna på arbetsmarknaden har när det gäller att tillgripa stridsåtgärder ställer krav på att stridsmedlen i form av strejk, lockout och blockad används på ett ansvarsfullt sätt. Så sker också normalt. Ett antal blockader mot enmansföretag för några år sedan innebar emellertid enligt min mening att man från fackligt håll tillgrep en stridsåtgärd som inte stod i rimlig proportion till de resultat man vill uppnå. Någon blockad av enmansföretag pågår inte f. n. Skulle en sådan stridsåtgärd ånyo tillgripas får lagstiftning övervägas.